

Πρεβεζάνικα Χρονικά

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 59-60 (2023)

Ταξίδι στην πραγματικότητα διαμέσου της φαντασίας

Σπύρος Γ. Μπρίκος

doi: [10.12681/prch.41396](https://doi.org/10.12681/prch.41396)

Copyright © 2025, Σπύρος Γ. Μπρίκος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπρίκος Σ. Γ. (2025). Ταξίδι στην πραγματικότητα διαμέσου της φαντασίας: για το μυθιστόρημα πολιτικής φαντασίας του Ιωσήφ Μανίκη, Επιστροφή στο Λίκνο. Ένα ουτοπικό όνειρο γίνεται όραμα για όλη την ανθρωπότητα (εκδόσεις Πηγή, Αθήνα 2022). *Πρεβεζάνικα Χρονικά*. <https://doi.org/10.12681/prch.41396>

Σπύρος Γ. ΜΠΡΙΚΟΣ

Ταξίδι στην πραγματικότητα διαμέσου της φαντασίας

Για το μυθιστόρημα πολιτικής φαντασίας του Ιωσήφ Μανίκη, Επιστροφή στο Λίκνο. Ένα ουτοπικό όνειρο γίνεται όραμα για όλη την ανθρωπότητα (εκδόσεις Πηγή, Αθήνα 2022)

Είδωλα ενός κόσμου που φλέγεται. Τα πάντα ρει. Το οικονομικό-πολιτικό σύστημα υπό κατάρρευση. Ευ-τοπία: Ο τόπος και η νιότη του κόσμου. Τίτλοι εναλλακτικοί που διαπερνούν τη ροή της σκέψης μου, κατά την ανάγνωση του πρώτου μυθιστορήματος του Ιωσήφ Μανίκη *Επιστροφή στο Λίκνο*, ένα –παράδοξως– βιβλίο ρεαλισμού που αναμετρείται με την πραγματικότητα ξεκινώντας ένα ταξίδι στα πυρηνικά της στοιχεία με πρόσχημα τη φαντασία. Το παράδοξο αυτό ταξίδι στην πραγματικότητα, διαμέσου της φαντασίας, δεν θα ολοκληρωθεί ποτέ, όσο η πραγματικότητα θα υφίσταται, αλλά και όσο θα υπάρχουν άνθρωποι με συνείδηση που να μπορούν να την περιγράψουν και, δυνάμει, να την αλλάξουν. Στον *Οδυσσέα* του Τζόνς όλα συμβαίνουν μέσα σε μία ημέρα, στην *Οδύσσεια* του Καζαντζάκη συντελείται ένας διακτινισμός στο άπειρο, στον χώρο και τον χρόνο, ο *Οδυσσέας* του Θ. Αγγελόπουλου είναι το βλέμμα του που περιφέρεται. Στην *Επιστροφή στο Λίκνο* του Ιωσήφ Μανίκη και πάνω στον χωροχρονικό άξονα της αφήγησης βρίσκονται στερεωμένα τα μάτια της ίδιας της ανθρωπότητας που διαρκώς ταξιδεύουν. Το 1968 ο Κιούμπρικ διεύρυνε τον ορίζοντα και τα όρια του διηγήματος του Άρθουρ Κλαρκ, ώστε το διαστημόπλοιο Discovery να ξεκινήσει, το έτος 2001, ένα μακρύ ταξίδι με προορισμό τον πλανήτη Δία, με σκοπό της αποστολής τον μαύρο μονόλιθο που έχει τις απαντήσεις για την καταγωγή του ανθρωπίνου γένους. Στην *Επιστροφή στο Λίκνο*, το έτος 2061, και ενώ το βιβλίο συγγράφεται το 2021, στην επέτειο των εκατό χρόνων από την πρώτη «πτήση» ανθρώπου στο διάστημα, του Γιούρι Γκαγκάριν, το νέο αστρόπλοιο με το όνομα *Αργώ* ξεκινά την αποστολή του για τον πλανήτη *Λητώ* στον αστερισμό *Κήτος* –αστέρι *Των Κήτους*– του νοτίου ουράνιου ημισφαιρίου, με σκοπό τη διερεύνηση του αν θα μπορούσε να κατοικηθεί από τον άνθρωπο. Οι τέσσερις κοσμοναύτες ξεκινούν τη μεγαλύτερη *εκστρατεία* από την αρχαιότητα έως τον μέλλοντα –σύμφωνα με τη μυθιστορηματική αφήγηση– χρόνο του 2061 μ.Χ. Στο ταξίδι αυτό μέσα από τη θεωρία και τον νόμο της σχετικότητας, αλλά και εξαιτίας της ύπνωσης των κοσμοναυτών, ο χρόνος περνάει κατά πολύ για την ανθρωπότητα που αφήνουν πίσω τους, όχι όμως

και για τους ίδιους. Στον πλανήτη *Αητώ* ανακαλύπτονται, τελικά, όντα με υψηλή νοημοσύνη, που διατυπώνουν με μαθηματικό αλγόριθμο ένα μήνυμα στους κοσμοναύτες, ότι δεν μπορεί να κατοικηθεί ο πλανήτης τους από ανθρώπους. Το μήνυμα αυτό στέλνεται από τους κοσμοναύτες πίσω στη Γη, στην ανθρωπότητα, και έτσι η αποστολή θεωρείται παγκοσμίως επιτυχής. Όμως εκεί που εστιάζει εννοιολογικά ο συγγραφέας του βιβλίου δεν είναι τόσο στο θέμα της αναζήτησης, του ταξιδιού, της ανακάλυψης, αλλά στην επιστροφή που μοιάζει να είναι αέναη, έως και εφιαλτική. Το ταξίδι στα άστρα φαίνεται να αποτελεί τη λεπτομέρεια, το μέρος και όχι το όλον, το πρόσχημα, η ουσία είναι η ίδια η επιστροφή στη Γη, στο Λίκνο. Το λίκνο της ανθρωπότητας, αυτή η ιστορία και ο εφιάλτης της καταγωγής και της εξέλιξης του ανθρώπου, και πιο πολύ ο ιστορικός ορίζοντας και το μέλλον των ανθρώπων πάνω στη γη, είναι η μήτρα των στοχασμών και των συνειρμών του Ιωσήφ Μανίκη. Στο λίκνο αυτό, στην παλινδρόμηση, την αέναη επιστροφή, εδράζονται οι σφαίρες της διανοητικότητας του συγγραφέα, που χρησιμοποιεί για όχημα ανάφλεξης το ταξίδι της φαντασίας. Παρόλο που οι πρωταγωνιστές, οι πρωτοπόροι της ανθρωπότητας επιστρέφουν, εβδομήντα χρόνια μετά, και ενώ οι ίδιοι διατηρούν ακόμα το σφρίγος της νιότης τους, ο πλανήτης Γη που τους υποδέχεται, επιφυλάσσει εκπλήξεις και παραδοξότητες. Εβδομήντα χρόνια μετά την έναρξη του ταξιδιού τους με προορισμό τον πλανήτη *Αητώ*, η ανθρωπότητα αλλάζει ριζικά σε κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Ο νέος αυτός τόπος ονομάζεται από τον συγγραφέα *Ευτοπία*, μία όαση δενδροφυτεμένων περιοχών –μέχρι και η έρημος Σαχάρα–, μία αρμονική συνύπαρξη του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, αλλά και ένα κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό σύστημα που βασίζεται στην άμεση, συμμετοχική δημοκρατία, την κοινοκτημοσύνη, το αξιοπρεπές ωράριο εργασίας, τον παγκόσμιο αφοπλισμό. Ο υπερπληθυσμός και η εξάντληση των πρώτων υλών της γης έχει λυθεί μέσα από τον αποικισμό της *Ουράνιας Πολιτείας* του διαστήματος και των άλλων κοντινών πλανητών και δορυφόρων. Σε αυτή την ταχεία εξέλιξη προς τα εμπρός της ανθρώπινης Ιστορίας συμβάλλουν δύο σημαντικά μηνύματα που δρουν ως καταλύτες σε συνθήκες έτοιμες να εκραγούν, και που ονομάζονται στη μαρξιστική διάλεκτο *προεπαναστατικές συνθήκες*. Το πρώτο μήνυμα ήρθε από το μέλλον του ταξιδιού των πρωτοπόρων κοσμοναυτών, που μελέτησαν τη χλωρίδα και την πανίδα της *Αητούς*. Το δεύτερο μήνυμα ήταν το πόρισμα από το επιστημονικό πρόγραμμα *Πυθία*, ότι το σύστημα καταρρέει. Η ιδέα της *Ευτοπίας* εκφράστηκε τελικά, παίρνοντας σάρκα και οστά, μέσα σε συνθήκες παγκόσμιες που ωρίμασαν. Είναι η *Επιστροφή στο Λίκνο* η πραγματική μελλοντική επιστροφή της ανθρωπότητας στην πρώιμη ιστορικά κοινοβιακή ζωή, για να μπορέσει τελικά να επιβιώσει και να γλιτώσει από τον αλληλοσπαραγμό; Ο Ιωσήφ Μανίκης δημιουργεί μέσα από την επιστροφή αυτή στέρεες συνδέσεις και συμφύσεις εννοιολογικές, εκσυγχρονίζοντας ταυτόχρονα και ευφώς τους αρχαίους μύθους. Οι Δελφοί, ο ομφαλός της Γης, γίνεται η έδρα της προσωρινής κυβέρνησης. Έχει προηγηθεί μία παγκόσμια απεργία και πρακτικές και μέσα πολιτικής διεκδίκησης που χρησιμοποίησε η

ανθρωπότητα στις αρχές του 20ού αιώνα. Οι ιδέες του Διαφωτισμού και της Αναγέννησης εκφράζονται στα πρόσωπα του Σιν –σαφής ο συσχετισμός με τον Μάο Τσετούνγκ– και του *Αλεξάντερ* –θα μπορούσε να είναι ο Ουλιάνοφ, ο αδελφός του Λένιν–. Αυτός ο υφέροντας μαρξιστικός λόγος που διαπερνά απ’ άκρη σ’ άκρη ολόκληρη την αφήγηση δεν είναι τυχαίος. Η έννοια της *Ευτοπίας* που ουσιαστικά πραγματεύεται από πρόθεση ο συγγραφέας, είναι ταυτόσημη με το ιδεολογικό του οπλοστάσιο. Όλα τα πραγματολογικά δεδομένα, οι γνώσεις του στα διάφορα επιστημονικά πεδία ενσωματώνονται στη λογοτεχνική φόρμα και αποτυπώνονται με μοναδικό τρόπο στην αισθητική του έργου.

Ο Όργουελ έγραψε το προφητικό του μυθιστόρημα *1984* για ένα δυστοπικό μέλλον, όπου οι άνθρωποι βρίσκονται μέσα σε απολυταρχικό καθεστώς συνεχούς παρακολούθησης. Η *Επιστροφή στο Λίκνο* θα μπορούσε, από μία πρώτη ανάγνωση, να βρίσκεται στον αντίποδα της δυστοπίας. Όμως η επιστροφή αυτή μοιάζει περισσότερο με ένα θρίλερ της ανθρωπότητας, με μία ισόπαλη μάχη ανάμεσα στα συμφέροντα, στα μη εξελίξιμα ψυχικά γνωρίσματα του ανθρώπου, από τη μία, και στο μεγάλο όραμα ενός καλύτερου κόσμου, την *Ουτοπία*, από την άλλη. Αρκεί μονάχα η μικρή ιδιοκτησία που απέμεινε στην *ευτοπική* γη του *Λίκνου* να κάνει τις μεγάλες δυνάμεις-δυνάστες της ανθρωπότητας να νεκραναστηθούν; Ποια θα μπορούσε να είναι η έκβαση της μάχης ανάμεσα στο παλαιό και το νέο; Φαίνεται πως ο Ιωσήφ Μανίκης μέσα από το μυθιστόρημά του *Επιστροφή στο Λίκνο*, με πρόσχημα την πραγματικότητα, μας επαναφέρει, μας επιστρέφει πάλι στην αγκαλιά της *Ουτοπίας*, στο μεγάλο όραμα και όνειρο της ανθρωπότητας, στο μόνο στέρεο και αναλλοίωτο είδωλο του κόσμου, που μας περιβάλλει και, στο οποίο είμαστε πραγματικά όλοι υπόλογοι.

